

Budowa Twierdzy Wisłoujście (XV-XVII wiek) i jej europejskie wzorce

Gdańsk, jak prawie każdy historyczny port nad południowym wybrzeżem Bałtyku (np. Lubeka, Wismar, Stralsund, Szczecin, Kołobrzeg, Królewiec, Kłajpeda, Ryga), powstał w pewnej odległości od linii brzegowej (od kilku do niemal 70 km). Wynikało to z potrzeby wykorzystania układu rzek (Wisły, Motławy, kanału Raduni) jako naturalnego portu dającego schronienie statkom. Rozwój przestrzenny miasta w 2 połowie XIV wieku (powstanie aglomeracji 3 gmin) spowodował, że część portu (Bollwerk na Młodym Mieście, składy drewna nad Wisłą) znalazła się poza nadzorem zamku gdańskiego. W efekcie, utworzono nowy punkt kontrolny przy ujściu Wisły do Bałtyku – Wisłoujście (ujście Wisły). W kolejnych stuleciach zbudowano tam nadmorską twierdzę zapewniającą władzom Gdańska pełną kontrolę nad największym portem Rzeczypospolitej. W efekcie Twierdza Wisłoujście – obok dwóch innych twierdz wpisanych na listę UNESCO (Kronborg w Danii, Karlskrona w Szwecji) oraz aspirujących do wpisu (Zamek Kuresaare w Estonii) stanowi najlepiej zachowany zespół zamku nadmorskiego z okresu nowożytności w basenie Morza Bałtyckiego. Historia jej budowy (i udział w niej lokalnych oraz zachodnioeuropejskich architektów, jak np. Johan Schneider z Lindau, czy Antonis van Obberghen) jest także świadectwem transferu myśli technicznej w Europie północnej. Niestety do dziś brak jest monograficznego opracowania historii jej budowy oraz rozpoznanie relacji budowli z architekturą militarną Europy XVI i pocz. XVII w.

Celem projektu jest precyzyjne zrekonstruowanie wielowątkowego procesu budowy twierdzy – od gotyckiej latarni morskiej, przez basteje (zamek nadmorski z XVI w.) i twierdzę typu włoskiego (Fort Carre), po rozległe założenie bastionowe typu holenderskiego. Będzie to możliwe dzięki rozwarstwieniu stratygraficznemu całego założenia w oparciu o wcześniej nieprowadzone badania terenowe (architektoniczne i archeologiczne) i powiązanie ich wyników z kwerendą archiwalną (badania wstępne wskazały istnienie szeregu nieznanych dotychczas źródeł, m.in. rachunków budowy). Jednocześnie, dzięki pełnej kwerendzie i badaniom terenowym prowadzonym poza Polską także w Niemczech (Berlin, Drezno, Wolffenbuettel), Anglii, Niderlandach, północnej Francji i Szwajcarii możliwe będzie powiązanie projektów i ekip budowlanych twierdzy Wisłoujście, z wzorcami, z których – dzięki sieci kontaktów Gdańska z licznymi miastami Europy Zachodniej – czerpali architekci (pochodzący m.in. z południowych Niemiec i Flandrii). Projekt ma charakter interdyscyplinarny, realizowany przez pięciu badaczy i dwóch doktorantów z dwóch uczelni – Politechniki Gdańskiej i Uniwersytetu Gdańskiego. Korzystają oni z warsztat aż pięciu dyscyplin naukowych: architektury i urbanistyki, archeologia, historii, historii sztuki i konserwacji zabytków. W efekcie projekt uczytelni znaczenie Twierdzy Wisłoujście (formalnie pomnika historii) jako obiektu mogącego z powodzeniem aspirować do uznania za światowe dziedzictwo.

Efektom projektu będzie 1) seria artykułów publikowanych w językach kongresowych w czasopismach o zasięgu międzynarodowym indeksowanych w Scopus i JCR, 2) tom stanowiący zbiór tekstów szczegółowych podsumowujących poszczególne składowe projektu oraz 3) monografia w języku angielskim wraz z załącznikiem źródłowym. Ponadto wykonawcy projektu planują prezentować wyniki badań na przynajmniej dwóch szeroko rozpoznawalnych międzynarodowych konferencjach („Structural Analysis on Historical Constructions” i „Renaissance Society of America”).